

Mediáció, mint peren/bíróságon kívüli megoldási alternatíva a kapcsolattartási jogvitákban

Kratancsik Tünde

Széchenyi István Egyetem

Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi
Tanszék

email: kratancsik.tunde@gmail.com

Absztrakt

A mediáció - más néven közvetítés - egyre gyakrabban a figyelem középpontjába kerül. A mediáció egy speciális konfliktusmegelőző, - kezelő módszer és folyamat, amelynek lényege, hogy a két vagy több fél vitájában, a konfliktusban állók beleegyezésével egy semleges, harmadik fél - mediátor - jár közben. A mediáció lehetőséget biztosít a félnek arra, hogy elmondja problémáját, mivel a mediátor teljes titoktartási kötelezettség mellett vezeti le a mediációs üléseket. Mindkét fél lehetőséget kap arra, hogy a másik fél meghallgassa őt, így a vitában állók maguk találják meg a mindkét fél számára elégedettséget jelentő megoldást, ezáltal megelőzhetőek újabb jogviták.¹ A családjogi jogvitákban, így a szülő-gyermek kapcsolattartás kérdéseit érintő jogviták rendezése során kiemelt figyelmet érdemel a mediáció alkalmazhatóságának vizsgálata.

Kulcsszavak: mediáció, kapcsolattartás, bírósági eljárás, gyermekjogok

1. BEVEZETÉS

A mediáció a mediare szóból vezethető le, melynek jelentése középen állni, közbenjárni, egyeztetni. A mediátor segít tisztázni a konfliktus természetét, és olyan megoldást találni, amely mindkét fél számára kielégítő. Mediátorok már a középkorban is léteztek, de a módszer újkori kiterjedt alkalmazása az 1960-70-es évekre tehető.² A mediációban nincs ítékezés, és a mediátor nem is oldja meg a megoldandó kérdést a felek helyett. Számos más konfliktusmegoldó módszer közül egy, amelyben a mediátor harmadik félként részt vesz, de közbeavatkozása korlátozott, mivel a döntéshozatal a feleknél marad. A mediácót olyan esetekben javasolt alkalmazni, amikor két vagy több fél között érdekellentét vagy nyílt konfliktus van,

¹ ÉLIÁS ESZTER et. al.: *A Bírósági közvetítésről – Mindenkinnek*, 2016, HVG-ORAC, Budapest, 11.

² BARCY MAGDOLNA – SZAMOS ERZSÉBET: *A mediáció technikai és társadalmi alkalmazása*, Animula Kiadó, 7.

és ezt nem tudják konstruktívan vagy belátható időn belül megoldani, de szükség van a kapcsolat további fenntartására és az együttműködésre. A mediáció a vita jellegének megváltoztatására, a probléma megoldására, realista és jövőre irányulóan működő megegyezés létrehozására, a felek közötti egyensúly megtartására, ill. helyreállítására, a résztvevőkkel szembeni korrekt eljárásra törekszik. A mediációs eljárás konstruktív - végeredménye a felek közötti megállapodás -, fokozatos, pártatlan személy segíti elő, bizalmas, a jövőre összpontosító önként vállalt folyamat.³ A közvetítói tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvény (továbbiakban Ktv.) a közvetítés fogalmát ekként definiálja: „A közvetítés e törvény alapján folytatott olyan sajátos permegelőző vagy bírósági, illetve hatósági eljárás befejezését elősegítő, egyeztető, konfliktuskezelő, vitarendező eljárás, amelynek célja a vitában érdekelt felek kölcsönös megegyezése alapján a vitában nem érintett, harmadik személy (a továbbiakban: közvetítő) bevonása mellett a felek közötti vita rendezésének megoldását tartalmazó írásbeli megállapodás létrehozása.”⁴

A kapcsolattartási jogviták tekintetében a mediáció alkalmazása különösen hatékony lehet a felek közötti vitás kérdések rendezésében. Ezeknél az ügyeknél megfigyelhető, hogy az alapkonfliktus felerősödik és a kiszolgáltatottság érzése miatt a felek nyitottabbá válnak olyan segítséget nyújtó megoldások felé, ami a konfliktus megoldásához vezethet.

1.1. A mediátor személye

A közvetítő feladata, hogy a közvetítés során pártatlanul, lelkiismeretesen, legjobb tudása szerint közreműködjön a felek közötti vitát lezáró megállapodás létrehozásában.⁵ A mediátor legfontosabb attitűdje az objektivitás. A gyakorlatban ez úgy mutatkozik meg, hogy a mediátornak mindkét felet erősítenie kell, még akkor is, ha a közvetítőnek meg van a saját véleménye, vagy ha csak az egyik fél van jelen. Éreztetnie kell, hogy törődik a résztvevőkkel. A jó kommunikáció szintén elengedhetetlen, csak úgy, mint az ítékezés kerülése és a nyerő megközelítés. A kommunikáció folyamatában tudnia kell „figyelni” a felekre, jól összegezni az elhangzottakat. A mediátor jellemzője még a jó kapcsolatteremtő képessége, a határozottság, segítőkészség, problémamegoldó készség, a folyamat vezetésének készsége.⁶ A szülő-gyermek kapcsolattartás rendezésének folyamatában, amikor a szülők nem tudnak önállóan kialakítani egy működő és mindkét fél számára elfogadott gyakorlatot, különösen jellemző, hogy erős indulatok, frusztrációk, ellenérdekek mentén motiváltak a felek. A mediátor feladata tehát korántsem egyszerű ezekben

³ Uo. 9-11.

⁴ 2002. évi LV. törvény a közvetítói tevékenységről, 2. §.

⁵ Uo. 3. §.

⁶ BARCY – ERZSÉBET: *i. m.* 26-27.

az esetekben. Az objektivitás, a lojalitás megléte elengedhetetlen a mediátor részéről a folyamat koordinálásához.

2. NEMZETKÖZI KITEKINTÉS, FONTOS ELŐZMÉNYEK

A szülő-gyermek kapcsolattartásának tárgyköre a polgári jogi jogviták közé tartozik. Sajátossága, hogy a nemzetközi szabályokat is figyelembe kell venni a kapcsolattartás szabályozása, rendezése során, mivel több olyan nemzetközi szabályozás van hatályban, ami a kapcsolattartás kérdését is érinti.

Áttekintve a nemzetközi előzményeket, már az 1989-es New Yorki, Gyermek Jogairól szóló Egyezmény 12. cikke, valamint az Európai Alapjogi Charta 24. cikkelye is rögzíti, hogy a gyermekek véleményüket szabadon kifejezhetik. Az őket érintő ügyekben véleményüket életkoruknak és érettségüknek megfelelően figyelembe kell venni. A hatóságok és a magánintézmények gyermekekkel kapcsolatos tevékenységében a gyermek mindenképp felett álló érdekének kell az elsődleges szempontnak lennie. Minden gyermeknek joga van ahhoz, hogy mindkét szülőjével rendszeres, személyes és közvetlen kapcsolatot tartson fenn, kivéve, ha ez az érdekeivel ellentétes.⁷ A konfliktuskezelési gyakorlat egységesítése érdekében az Európai Bizottság 2002-ben megjelentette „Zöld Könyv”-ét, mely összefoglalta a korabeli európai helyzetet az alternatív konfliktusmegoldások terén, és elindított egy olyan széleskörű konzultációt a tagállamok és polgárai körében, amellyel a bírósági eljárás mellett vagy helyett alkalmazandó mediációs eljárás bevezetésére bátorította a tagállamokat a bírósági eljárásban. A bizottság 2004 októberében készítette el Iránymutatás-tervezetét (2004/0251pp) a polgári (családjogi) és kereskedelmi ügyekben alkalmazandó mediációs eljárásról, s az Európa Tanács és Parlament elé terjesztette azt. Az Európa Parlament 2008/52/ET/EP számon fogadta el az ajánlást, mely rögzítette azokat az alapelveket, melyeknek tiszteletben tartása mellett illeszthetik be a tagállamok a mediációt a hazai jogalkotásba, s ösztönözhetik bíráikat, hatóságait annak alkalmazására.⁸ 2008-ban, az Európa Tanács 52. sz. irányelve foglalkozott a nemzeti jogszabályok átalakításával, azok alkalmazásának tételével a peres eljárásban mediáció igénybevétele kapcsán. 2012. májusig minden tagállamnak be kellett emelnie saját jogrendjébe a közvetítői eljárást.

⁷ 1989-es New Yorki Egyezmény 12. cikk –és Alapjogi Charta 24. cikkely.

⁸ GYENGÉNÉ NAGY MÁRTA: *A mediáció az igazságszolgáltatásban családjogi specialitások*, PhD Értekezés, http://doktori.bibl.u-szeged.hu/873/2/Nagy_Marta_tezis.pdf, (2017.03.20).

3. MAGYARORSZÁGI JOGI HÁTTÉR

A kapcsolattartási jogvitákra vonatkozóan alapvetően öt olyan jogszabály van hatályban, ami szabályozza ezt a kérdéskört. 2014. március 15-én hatályba lépett az Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény, az 1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról (Pp.), a 2002. évi LV. törvény a közvetítői tevékenységről (Ktv.), az 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról (Gyvt.), valamint ennek végrehajtási rendelete a 149/1997. (IX.10.) Korm. rendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szól.

3.1. 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

A Ptk. hatályba léptető rendelkezései értelmében a 2014. március 15-e előtt indult eljárásokban még a korábbi Csjt. szabályait kell alkalmazni azzal, hogy a Ptk. Családjogi Könyvének kötelező közvetítésre vonatkozó rendelkezései a már folyamatban lévő ügyekben is alkalmazhatóak, ha annak elrendelését a bíró indokoltnak tartja.

A Ptk. a kapcsolattartás jogi kereteit adja meg, és bevezette a kötelező közvetítői-eljárást. A 4:172. § rendelkezése szerint „a bíróság indokolt esetben kötelezheti a szülőket, hogy a szülői felügyelet megfelelő gyakorlása és az ehhez szükséges együttműködésük biztosítása érdekében - ideértve a különélő szülő és a gyermek közötti kapcsolattartást - közvetítői eljárást vegyenek igénybe.” A 4:177. § pedig a gyámhatóság számára teszi lehetővé, hogy "kérelemre vagy a gyermek érdekében hivatalból, a szülői felügyeletet gyakorló szülő és a gyermekétől különélő szülő közötti megfelelő együttműködés kialakítása, a különélő szülő jogainak biztosítása - ideértve a különélő szülő és a gyermek közötti kapcsolattartást - érdekében a szülők számára közvetítői eljárás igénybevételét" rendelje el. E szabályokat a Ptk. hatálybalépésekor folyamatban lévő eljárásokban is alkalmazni kell. A 4:22. § értelmében a házastársak a házassági bontóper megindítása előtt vagy a bontóper alatt - saját elhatározásukból vagy a bíróság kezdeményezésére - kapcsolatuk, illetve a házasság felbontásával összefüggő vitás kérdések megegyezésen alapuló rendezése érdekében vehetnek igénybe közvetítői eljárást. E szakasz alapján a bíróságnak nincs lehetősége a közvetítői eljárás igénybe vételére kötelezni a feleket.

A szülői felügyelet rendezésének folyamatában az érintett gyermek/gyermekek érdekében minden lehetőséget meg kell próbálni alkalmazni a szülők közötti együttműködési készség megteremtése vagy annak növelése céljából. A kiskorú gyermek alapvető érdeke, hogy a szülők a lehetőségekhez képest közösen, megegyezéssel döntsenek a szülői felügyelet jövőbeni gyakorlásáról, hiszen a jövőben szülőkként együtt kell működniük minimálisan a gyermek sorsát érintő lényeges

döntések meghozatalakor.⁹ A mediációs szakemberek körében eltérő vélemények voltak arról, hogy a közvetítői eljárás igénybevétele – tekintettel az eljárás önkéntes részvételen alapuló jellegére – kötelezővé tehető –e. A jogalkotó a tudományos jogvitát eldöntötte akkor, amikor az új Ptk. Családjogi Könyvében bevezette – a bírósági és a gyámhatósági eljárásokban egyaránt – a közvetítői eljárásra kötelezés lehetőségét a szülői felügyelet megfelelő gyakorlása és az ehhez szükséges együttműködésük biztosítása érdekében. A kötelező közvetítői eljárás esetében is a bíróság, ill. a gyámhatóság döntésén múlik, hogy elrendeli-e a kötelező közvetítői eljárást – ami a Ptk. hatályba lépése előtt „csak” javasolhatott -, de ha erre az eljárásra utasítja a szülőket, a szülők közvetítői eljárásban való részvétele kötelező. A kötelező közvetítői eljárásra is a Ktv. rendelkezései az irányadóak azzal, hogy vonatkozásában a törvény néhány, az általánostól eltérő szabályt is megállapít. Ez azért is fontos, mert a közvetítői eljárás lefolytatására csak akkor kerül sor, ha a felek az első közvetítői megbeszélésen kérik a közvetítői eljárás lefolytatását.¹⁰ A felek a közvetítői eljárást felkéréssel, kérelemmel, a jogszabályban meghatározott módon a kötelezést tartalmazó határozat közlését követő 15 napon belül kötelesek közösen kezdeményezni. A Ptk. szabályaiból látszik, hogy a bíróság, gyámhatóság belátására, döntésére bízva, hogy indokoltnak, célszerűnek látja-e a felek mediációs eljárásban való részvételre kötelezését. Ha a felek részéről megmutatkozó kompromisszumképtelenségből és magatartásukból arra lehet következtetni, hogy a mediáció nem járna sikerrel, indokolatlannak tartja ezzel a folyamatban lévő eljárást elhúzni. Nem minden ügy, és nem minden szakaszában alkalmas mediációra.¹¹

3.2. A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény közvetítői eljárásra vonatkozó rendelkezései

A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (Pp.) 148. § (2) bekezdése az egyezség vonatkozásában kimondja, hogy a bíróság – amennyiben annak sikerére esély mutatkozik, különösen, ha a felek bármelyik kéri – tájékoztatja a feleket a közvetítői eljárás lényegéről, igénybevételeének lehetőségéről, és ezzel összefüggésben a szünetelés szabályairól. Ha a felek a közvetítői eljárás során megállapodást kötnek, azt a 137. § (3) bekezdésében meghatározott határidőn belül a bírósághoz egyezségként történő jóváhagyás végett benyújthatják, ebben az esetben a bíróság az eljárást folytatja. A felek a fentiek szerint az eljárás szünetelése alatt is

⁹ BOROS ZSUZSA et. al.: *Polgári Jog Családjog*, 2014, HVG Orac Lap és Könyvkiadó Kft. Budapest.

¹⁰ REIDERNE BÁNKI ERIKA: *Családjog Az új Ptk. alapján*, 2015, Dialóg Campus Kiadó, 142.

¹¹ Uo. 143.

részt vehetnek közvetítői eljárásban, és a hat hónapi szünetelési határidő során létrejött egyezségüket benyújthatják a bírósághoz. Amennyiben az eljárás folytatását a felek nem kérik, a per 6 hónap után megszűnik. A Pp. 152. § (3) bekezdése rendelkezik arról, hogy kötelező közvetítői eljárás elrendelése esetén a bíró a per tárgyalását felfüggeszti. A tárgyalást akkor kell folytatni, ha bármelyik fél igazolja, hogy a közvetítői eljárás befejeződött, illetve bármelyik fél igazolja, hogy az első közvetítői megbeszélésen részt vett, de a közvetítői eljárás nem indult meg, vagy a közvetítői eljárás igénybevételére kötelező határozat közlésétől számított két hónap telt el anélkül, hogy a felek az előzőekben megjelölt valamely igazolást becsatolták volna (Pp. 152. § (4) bekezdés)

A Pp-be bekerültek olyan eljárásjogi szabályok, amelyek a mediáció részletes szabályait tartalmazzák (Pp. 75. § (2a) bekezdés, 80. § (3) és (4) bekezdése, (4a) bekezdés, (4b) bekezdés, 121. § (4) bekezdése, 148. § (2) bekezdése, 152. § (3) és (4) bekezdése, valamint a 155. § (3) bekezdése)

A Pp. 75. § (2a) bekezdése szerint kötelező közvetítői eljárás esetén a per-költséghez – a fél kérelmére – hozzá kell számítani a közvetítő költségeit és díját, valamint a fél egyéb, a közvetítői eljárásban szükségképpen felmerült költségeit. A perköltség fogalma kibővült a közvetítői eljárás során felmerült költségekkel. Tekintettel arra, hogy a bírósági közvetítés ingyenes, ezen rendelkezés arra az esetre vonatkozik, ha a felek ún. külső mediátor segítségét vették igénybe. A díjazásukról a 2002. évi LV. törvény 27. § (1) bekezdése rendelkezik, amely kimondja, hogy a közvetítői tevékenységért díj jár, és a közvetítő igényt tarthat a felmerült és igazolt költségei megtérítésére, továbbá a díj és a költségek előlegezésére is.

A Pp. 80. § (3) bekezdése szerint a perköltség vonatkozásában, ha a közvetítői eljárásban létrejött megállapodás ellenére a megállapodással rendezett jogvita tárgyában a megállapodást megkötő felek bármelyike a bírósághoz fordul, a pert indító fél a per eldöntésére való tekintet nélkül kötelezhető a perben felmerült valamennyi költség megfizetésére. A perköltség-viselés általános szabályai irányadóak, ha a felperes kizárólag a megállapodásban foglaltak iránt, annak nem teljesítése miatt indít pert, azonban a bíróság a megállapodás teljesítését elmulasztó felet ilyenkor is kötelezheti a közvetítői eljárásban a másik fél részéről felmerült költségek megtérítésére (Pp. 80. § (4) bekezdése). 2014. március 15-től a bíróság a per eldöntésére való tekintet nélkül kötelezheti a felet az ellenfél közvetítői eljárásban szükségképpen felmerült költségeinek megtérítésére, ha a kötelező közvetítői eljárásban létrejött megállapodás a jogszabályoknak megfelel, és a fél e körülmény ellenére a perben nem köt egyezséget. Ha a kötelező közvetítői eljárásban létrejött megállapodás a jogszabályoknak nem felel meg, és egyezségkötés hiányában a peres eljárást érdemben folytatni kell, a felek a perköltségként érvényesíteni kívánt közvetítői eljárás költségeit egymás közt egyenlő arányban viselik. A kötelező közvetítői eljárás esetén a fél a per eldöntésre való tekintet nélkül kötelezhető az ellenfél perköltségének megtérítésére, ha az ellenfél igazolja, hogy a közvetítő

felkérést kezdeményezte, vagy az első közvetítői megbeszélésen megjelent, és a közvetítő felkérése, vagy a közvetítői eljárás megindítása a fél önhibából eredő mulasztása miatt hiúsult meg. Az önhiba hiányát a mulasztó félnek kell valószínűsítene.

A Pp. 121. §-a a keresetlevél benyújtásának és kellékeinek részletes szabályait tartalmazza, és a (4) bekezdés szerint, ha a felek közötti jogvitában közvetítői eljárás volt folyamatban, a keresetlevélben erre utalni kell.

2018. január 1-jétől lép hatályba a 2016. évi CXXX. törvén a polgári perrendtartásról. Új rendelkezés ebben, hogy az egyezségi kísérlet perindítás szakaszában a közvetítői eljáráshoz kapcsolódó egyezségi kísérlet szabályozásánál a 167. § arról rendelkezik, hogy „(1) Ha közvetítői eljárásban a felek között megállapodás jött létre, annak egyezségként történő jóváhagyása érdekében bármelyik fél a per megindítása előtt a perre hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróságon egyezségi kísérletre idézést kérhet. Ha az egyezségi kísérletre idézést a megállapodást megkötő felek közösen kérik, az eljárás bármely hatáskörrel rendelkező bíróságon lefolytatható. A kérelemben fel kell tüntetni a felek nevét, lakóhelyét vagy székhelyét, további ismert azonosító adatait és a bíróság hatáskörét és illetékességét megalapozó tényeket. A kérelemhez csatolni kell a megállapodást. (2) Az eljárásban a jogi képviselő nem kötelező. (3) A bíróság az egyezségi kísérlet hatánapját a kérelem beérkezésétől számított harminc napon – közös kérelem esetén tizenöt napon – belüli időpontra tűzi ki, amelyre a közös kérelem esetén a kérelmezőket, illetve a kérelmezőt és a kérelmezettet idézi; a kérelmet a kérelmezett részére egyidejűleg kézbesíti. (4) A bíróság a felek között létrejött egyezséget jegyzőkönyvbe foglalja. Az egyezség jóváhagyására e törvénynek az egyezségekre vonatkozó rendelkezéseit kell alkalmazni. Bírósági titkár az egyezség jóváhagyása tárgyában határozatot nem hozhat. (5) Ha a kitűzött hatánapon nem jött létre egyezség, a bíróság az eljárást végzéssel eredménytelennek nyilvánítja és lezárja. A bíróság a kérelmezőt meg nem jelenése esetén – a megjelent ellenfél kérelmére – az okozott költség megtérítésére kötelezi. Ez a rendelkezés, mivel közös kérelem esetén 15 napon belül kitűzi a hatánapot az eljárás megkezdésére gyorsabbá teszi a felek közötti jogviták rendezését. A 168. § (4) bekezdésének értelmében „ha a kitűzött hatánapon nem jött létre egyezség, a bíróság a közvetítői eljárás igénybevételenek lehetőségéről tájékoztatja a feleket. Ha valamennyi fél úgy nyilatkozik, hogy a közvetítői eljárást igénybe veszi, az eljárás közös kérelmükre szünetel; a szünetelésre – az (5) bekezdésben meghatározott eltéréssel – e törvénynek az eljárás szünetelésére vonatkozó rendelkezéseit kell alkalmazni. (5) A (4) bekezdés szerint szünetelő eljárás folytatásának kizárólag akkor van helye, ha a folytatást határidőben kérő fél a kérelme mellé csatolja a felek között a közvetítői eljárásban létrejött megállapodást; ellenkező esetben a bíróság a folytatás iránti kérelmet elutasítja és az eljárás – megszakítás nélkül – továbbra is szünetel. A szabályszerű folytatás iránti kérelem alapján a bíróság az egyezségi kísérlet új hatánapját a

folytatás iránti kérelem beérkezésétől számított harminc napon belüli időpontra tűzi ki. Megemlítendő, hogy az új Pp-ben a folytatás iránt tehát nem keresetlevelet kell becsatolniuk a feleknek, hanem kérelmet. A per megindulása kapcsán a 169. § (1) bekezdésében akként rendelkezik, hogy „a pert a felperesnek az alperes ellen keresetlevéllel kell megindítania.” 183. § (1) bekezdése szerint „a perfelvétel körében a felek perfelvételi iratban feltüntetett vagy perfelvételi tárgyaláson előadott tényre és jogra vonatkozó állítással, tagadással, be- vagy elismeréssel, ezekből következő kérelemmel, a tények megállapításához szükséges bizonyítási indítvánnyal, a bizonyítékok és a bizonyítási indítványok értékelésére vonatkozó nyilatkozattal, valamint bizonyítási eszköz rendelkezésre bocsátásával (a továbbiakban együtt: perfelvételi nyilatkozat) – a bíróság közrehatása mellett – meghatározzák a jogvita kereteit.” 195. § az egyezség létrehozásának megkísérlése a perfelvételi tárgyaláson és közvetítői eljárás útján szabályozása mentén rendelkezik arról, hogy „a perfelvételt lezáró végzés meghozatalát követően a bíróság – ha annak sikerére esély mutatkozik – megkísérli a felek között egyezség létrehozását. A bíróság tájékoztatást nyújt a közvetítés igénybevételének lehetőségéről, annak módjáról és előnyeiről, az esetleges megállapodás bírósági egyezségbe foglalásának lehetőségéről, valamint a szünetelés szabályairól. A 196. § tartalma szerint „ha a felek között a 195. §-ban foglaltak alapján nem jött létre egyezség és az eljárás nem szünetel, a bíróság nyomban megtartja vagy – ha ezt az ügy körülményei nem teszik lehetővé – kitűzi az érdemi tárgyalást, és arra a feleket idézi.”

3.3. 2002. évi LV. törvény a közvetítői tevékenységről

Az Országgyűlés a polgári jogviták bíróságon kívüli rendezésének elősegítése érdekében megalkotta a 2002. évi LV. törvényt a közvetítői tevékenységről. A közvetítő feladata, hogy a közvetítés során pártatlanul, lelkiismeretesen, legjobb tudása szerint közreműködjön a felek közötti vitát lezáró megállapodás létrehozásában.¹² A közvetítői eljárás lényege: felektől független, harmadik személy –mediátor- segít abban, hogy a felek vitájukat konszenzusos megoldással maguk rendezhessék. Közvetítői tevékenység engedéllyel, a közvetítői névjegyzékbe történő bejegyzést követően folytatható. A mediátor nem dönt, segíti a feleket egy jövőre irányuló vitás kérdésben konszenzusra jutni. Közvetítői eljárás előnyei, hogy meg egyezés esetén nagyobb eséllyel tesznek eleget a megállapodásba foglaltaknak, miután saját igényeik mentén alakítják ki azt. Nagyobb az önkéntes jogkövetés aránya, mint egy kívülről jövő döntésnél. Ritkábban válik szükségessé végrehajtási eljárás megindítása. Kevesebb újabb peres eljárás indul. A Ktv. az eljárás két szakaszát különbözteti meg. Az első közvetítői megbeszélésen a közvetítő tájékoztatja a feleket az eljárás lényegéről, annak menetéről, költségeiről. Amennyiben a felek kéri az eljárás folytatását, ezt a ténytet aláírásukkal ellátott nyilatkozatban rögzítik.

¹² 2002. évi LV. törvény a közvetítői tevékenységről, 3. §.

A megállapodást a közvetítő is aláírja. Ezután indul meg az érdemi eljárás, ami optimális esetben a felek megállapodásával zárul. Eszerint a felek a szülői felügyelet gyakorlására vonatkozóan vagy legalábbis egyes részkérdésekben megállapodásra jutnak. A per során ennek megfelelően köthetnek egyezséget a szülői felügyelet gyakorlásáról, illetve kérhetik a bíróság döntését. A bíróságnak mérlegelnie kell a megállapodást annak vonatkozásában is, hogy a kiskorú gyermek érdekének megfelel-e. Ha a gyermek érdekét nem sérti, jóváhagyhatja a szülők megállapodását. A Ktv. 34. §-a értelmében a közvetítői eljárásban a közvetítő a vitás ügy körülményeiről tudomással bíró más személyeket is meghallgathat. Felmerül a kérdés, hogy a szülő-gyermek kapcsolattartás körében a közvetítésbe bevonható-e az érintett gyermek? A kérdés tekintetében elmondható, hogy nem alakult még ki sem egységes álláspont, sem egységes gyakorlat. A 14. életévét betöltött gyermeknek mindenképpen lehetőséget szoktak adni a mediációban való részvételre, ennél fiatalabb gyermek esetében a közvetítő az ítélőképessége birtokában lévő gyermeket a szülei kérelmére vagy a bíróság javaslatára vonhatja be a közvetítői eljárásba. A közvetítői eljárás során létrejött egyezség jóváhagyása előtt a bíróság meghallgathatja a gyermeket, ha indokoltnak tartja.¹³

3.4. 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

A Gyvt. 132. §-ának (6) bekezdése mondja ki, hogy a gyermek és a hozzátartozói közötti kapcsolattartás szabályozása, ill. annak végrehajtása iránti eljárásban felmerülő konfliktus megoldására a gyámhatóság kezdeményezheti, vagy a gyermek érdekében elrendelheti a közvetítői eljárás vagy támogatott közvetítői eljárás keretében történő rendezését. A szülői felügyelet gyakorlásával összefüggő gyámhatósági eljárásban is sor kerülhet a közvetítői tevékenységről szóló törvény szerinti közvetítői eljárásra.¹⁴

A felek együttes kérelmére vagy a gyámhivatal kezdeményezésére a felek beleegyezésével igénybe vehető: gyermekvédelmi közvetítői eljárás, vagy támogatott közvetítői eljárás, vagy (a Ptk. 4:177. §-ában meghatározottak szerint) a gyámhivatal által elrendelt kötelező gyermekvédelmi közvetítői eljárás, vagy kötelező támogatott közvetítői eljárás. A támogatott közvetítői eljárás és a kötelezően támogatott közvetítői eljárás esetében, ha a közvetítői eljárás az eljárás lefolytatására biztosított 2 hónap alatt nem vezet eredményre, erről a közvetítő tájékoztatja a gyámhivatalt, mely eljárását folytatja. Az időhúzás elkerülése végett (ha az egyik fél ezt a lehetőséget erre használja), a jogszabály lehetővé teszi, hogy az eljárás folytatását 2 hónapon belül is lehessen kérni, amennyiben a közvetítői eljárás va-

¹³ BOROS et al.: *i. m.* 303.

¹⁴ Uo. 309.

lamelyik fél együttműködésének hiánya miatt nem vezet eredményre. Amennyiben a közvetítói eljárás megindult, de két hónap alatt nem fejeződött be, de várható, hogy az sikerrel jár, úgy a két hónapos határidő további két hónappal meghosszabbítható. A gyermekvédelmi közvetítói eljárás (vagy javasolja a gyámhatóság, vagy kéri a felek, nem kötelező egyik esetben sem) keretében a felek együttesen jelölik ki a közvetítőt a Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatal Gyermekvédelmi Szakértői Névjegyzékébe vagy az Igazságügyért Felelős Miniszter által vezetett közvetítói névjegyzékbe felvett közvetítők közül. Ha kötelezte a gyámhatóság a szülőket, de nem támogatott közvetítói eljárást kérnek, akkor is ez a két lista, melyből a felek saját maguk választhatják meg a mediátor személyét. Ha támogatott (kötelező vagy kéri a felek), vagy kötelező támogatott közvetítói eljárásról van szó, a Gyermekvédelmi Szakszolgálat adja a mediátort, akit a gyámhatóság jelöl ki, nincs lehetőség más mediátor választására. Ennek oka az eltérő díjszabás. Ha a felek kötelező közvetítói eljárás esetében nem nyilatkoznak, a gyámhivatal kötelező támogatott közvetítói eljárás igénybevételét rendeli el és kiválasztja a közvetítőt. A kötelező közvetítói eljárásra is a 2002. évi LV. törvény rendelkezései az irányadók azzal, hogy néhány, az általánostól eltérő szabályt is megállapít a törvény a kötelező közvetítés esetére.

3.5. A 149/1997. (IX.10.) Korm. rendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról

A 149/1997. (IX.10.) Korm. rendelet rendelkezik a kapcsolattartás rendezéséről, a kapcsolattartás végrehajtásáról, a szülői felügyeleti jog gyakorlásával összefüggő gyámhatósági eljárásról. A közvetítói tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvény rendelkezései szerint ezekben az ügyekben közvetítói eljárás folytatható le. A közvetítói eljárásban a közvetítő a gyermek érdekének megfelelően működik közre a felek közötti vitát lezáró megállapodás létrehozásában.

4. A BÍRÓSÁGI KÖZVETÍTÉS ALKALMAZÁS A KAPCSOLATTARTÁSI JOGVITÁKBAN

Az igazságügyi és közigazgatási tárgyú törvények módosításáról szóló 2012. évi CXVII. tv. bevezette a bírósági közvetítés lehetőségét, mely szerint közvetítói tevékenységet a közvetítói névjegyzékbe felvett személyeken és szervezeteken kívül bírósági titkár, bíró is elláthat közvetítói szakmai képzés elvégzésének igazolását követően. Bírósági közvetítói tevékenységet végző bírót az Országos Bírósági Hivatal elnöke jelöli ki.

A bírósági közvetítés törvénybe iktatása elsősorban a bíróságok terhének csökkentését tűzte ki célul. Három fontos jellemzője az ingyenesség, gyorsaság és a hatékonyság. Feltétele, hogy per legyen folyamatban a felek között. Nem lehet

bíróági közvetítést folytatni azokban az ügyekben, ahol bírói ítélet szükséges a joghatás kiváltásához (ilyen például a házasság felbontását kimondó ítélet vagy az apasági, gondnokság alá helyezési, a gondnokság megszüntetésére irányuló perek), vagy a közrend védelme érdekében (például közigazgatási, végrehajtási perek). A peren kívüli eljárások közül bírósági közvetítés vehető igénybe a külön élő szülők között a gyermek sorsát érintő kérdésekben: például kapcsolattartás szabályozása, lakóhely, iskola kijelölése, vagy a gyermek jogellenes elvitele esetén. 2003. március 17. napjától hatályos a 2002. évi LV. törvény (közvetítői törvény), amely a közvetítő működésére, a közvetítői eljárásra, és a speciális esetként beiktatott bírósági közvetítésre 2012. július 24-től (Ktv. IV/A fejezet), illetve 2014. március 15-től a kötelező közvetítői eljárásra (Ktv. IV/B fejezet) vonatkozó szabályokat tartalmazza. További szabályokat a 2014. március 15. napján hatályba lépett új Ptk. IV. Könyvében, a Családjogi Könyvben (továbbiakban CSJK) és a Pp-ben találunk. A CSJK 4:22. §-a taglalja az önkéntes alapon igénybe vehető közvetítői, míg a 4:172. §-a a közvetítői eljárásra való kötelezés lehetőségéről rendelkezik.

4.1. Perelhúzó magatartások megakadályozása

A kötelező közvetítői eljárás megindítása érdekében felfüggesztett tárgyalást folytatni kell, ha bármelyik fél igazolja, hogy a közvetítői eljárás befejeződött, vagy, hogy az első közvetítői megbeszélésen részt vett, de a közvetítői eljárás – a lefolytatásához szükséges együttműködés hiánya miatt - nem indult meg. Amennyiben közvetítői eljárás igénybevételére kötelező határozat közlésétől számított két hónap eltelt anélkül, hogy a felek valamely igazolást becsatolták volna, úgy az eljárást szintén folytatni kell. Ha a két hónapos határidő lejárt előtt nyolc nappal a felek a bíróságnak hitelt érdemlően (viszik az igazolást a közvetítőtől) közösen bejelentik, hogy a közvetítői eljárás még folyamatban van, akkor a tárgyalás mindaddig nem folytatható, amíg a közvetítői eljárás be nem fejeződik.

4.2. Díjazás

A kötelező közvetítői eljárás során – figyelemmel arra, hogy pénzügyi terhet ró a felekre – a felek három lehetőség közül választhatnak. Vagy az igazságügy-minisztérium által vezetett névjegyzékbe bejegyzett közvetítőt kérnek fel, vagy ingyenes bírósági közvetítést vesznek igénybe, vagy olyan közvetítőhöz fordulnak, aki nem tett ún. alávétési nyilatkozatot, tehát nem vállalta feltétel nélkül a kötelező közvetítői eljárás lefolytatását. Az önkéntes közvetítői eljárás igénybevétele esetén annak díja megállapodás kérdése, a kötelező közvetítés esetén a közvetítési tevékenységről szóló törvény 38/D §-a mondja ki, hogy az első közvetítői megbeszélés díja nem haladhatja meg a jogi segítőre vonatkozó, a központi költségvetésről szóló törvényben megállapított óradíj egyszeri összegének és a megjelent felek

számának szorzatát. Amennyiben a felek folytatni kívánják az eljárást, az erre vonatkozó óradíj a 38/D. § (2) bekezdése szerint állapítandó meg, tehát az óradíj nem haladhatja meg a jogi segítőre vonatkozó óradíj és a felek számának szorzatát.¹⁵

4.3. A közvetítői eljárás időtartama

A gyermekvédelmi közvetítői eljárásnál és a kötelező gyermekvédelmi eljárásnál 2 hónap - mely kivételes esetben 2 hónappal meghosszabbítható - áll rendelkezésre a közvetítői eljárás lefolytatására. A támogatott közvetítői eljárásnál és a kötelezően támogatott közvetítői eljárásnál 2 hónap (+2 hónappal meghosszabbítható). A gyakorlatot nézve ez az időtartam maximum 1+3 ülés lefolytatására elegendő, hiszen kb. háromhetente lehet ülést tartani figyelemmel a kapcsolattartás többnyire kéthetes periódusára, hogy annak tapasztalatait összegezni lehessen.

5. A KÖZVETÍTŐI TEVÉKENYSÉG MEGFELELŐ SZAKMAI SZÍNVONALA

A jogalkotó 2010. 01. 01. napjától az igazságügyért felelős miniszter által vezetett közvetítői névjegyzékbe felvett közvetítők számára kötelezővé tette a minimum 60 órás elméleti és gyakorlati részből álló közvetítői szakmai képzés elvégzését, valamint a megszerzett ismeretek és készségek folyamatos szinten tartását, fejlesztése céljából továbbképzésben történő részvételi kötelezettséget.

Szakirányú végzettséget a jogszabályok nem követelnek meg a kapcsolattartási ügyek mediálásánál. A gyermekekkel kapcsolatos ügyekben való eljárásban sokan úgy gondoljuk, szükség van a közvetítő szakirányú végzettségére is (például családjogi szakjogász, jogi szakokleveles családvédelmi tanácsadó képesítés megléte, egyéb pszichológiai ismeretek).

6. A KÖZVETÍTŐI ELJÁRÁS HATÉKONYSÁGA

A meglévő tapasztalatok szerint a felek még nem kellően ismerik ezt a lehetőséget, ezért bizalmatlanok, így csekély számú a felek által igényelt közvetítői eljárás. Az eljárás sikere nagyban függ a közvetítő személyétől, tapasztaltságától, képzettségétől, ezért nem kis felelősség hárul a közvetítői eljárást végző mediátorokra, és azokra a szakemberekre, akik a kapcsolattartás rendezésének folyamatában a közvetítői eljárás felé terelhetik a feleket.

¹⁵ Uo. 304.

7. ÖSSZEGRÉS

Folyamatos ellenőrzést követel, hogy a jogszabályok mennyire támogatják, a gyermekek jogainak érvényesülését az eljárás folyamán, figyelemmel a nemzetközi és hazai szabályozásra. Az, hogy mennyire lehet a gyakorlatban megvalósítani az eljárások során a gyermek mindenek felett álló érdekét, nagyon fontos vizsgálni. A kérdés a szakemberek érdeklődésének középpontjában van, ezt bizonyítja, hogy 2016. januárjában Mediációs Munkacsoport jött létre a gyermek helye a mediációban témakörben. A munkacsoport célja az volt, hogy a tágabb szakma véleményét is kikérve megvitassa, hogyan lehet a gyermekek érdekeit képviselni a mediációs eljárásban, szükséges-e a gyermekek bevonása a folyamatba, ha igen hogyan védhető meg a gyermek a lelki sérülésektől stb. A munkacsoport külföldi mintákat, jó gyakorlatokat is keresett, és az egyéves munka alatt arra a megállapításra jutottak, hogy nagyon sokféle nemzetközi gyakorlat létezik. További kutatásokat igényel ennek a kérdésnek a megválaszolása. Habár a gyermek meghallgatásának kérdéskörében a gyermekvédelmi közvetítői eljárás szabályozást tartalmaz, és a 149/1991 Korm. rendelet a korábbihoz képest pontosabb kereteket határozott meg a mediáció számára, ez a kérdés még mindig a legnehezebb terület. Jelenleg a hazai gyakorlatban is sokféle megoldás létezik, bizonyos gyermekjóléti intézményekben meghallgatják a gyermeket, a mediációban a hatályos jogszabályok szerint már nem kötelező, a mediátornak mérlegelési joga van a 14 év feletti gyermek hallgatásánál. A 14 év alatti gyermek meghallgatását szintén mérlegelni kell, figyelemmel arra, hogy az veszélyezteti-e a gyermeket.

Mindezekből a dilemmákból látszik, hogy a kapcsolattartási jogviták a mediáció talán legnehezebb területét jelentik. A konfliktusban álló szülők mögött jelentős érzelmek állnak, mint minden családjogi jogvitában, és éppen ezért kevésbé látják és tudják a gyermek érdekét képviselni. Véleményem szerint mindenképpen további kutatásokat igényel a téma. Az is látható, hogy nincs egyetlen jó megoldás, de a mediáció alkalmazása a szülő-gyermek kapcsolattartás rendezése során sok esetben nyújthat sikeres alternatívát.

FELHASZNÁLT FORRÁSOK

- [1.] ÉLIÁS ESZTER et. al.: *A Bírósági közvetítésről – Mindenkinék*, 2016, HVG-ORAC, Budapest.
- [2.] BARCY MAGDOLNA – SZAMOS ERZSÉBET: *A mediáció technikái és társadalmi alkalmazása*, Animula Kiadó.
- [3.] BOROS ZSUZSA et. al.: *Polgári Jog Családjog, HVG Orac Lap és Könyvkiadó Kft. Budapest*, 2014.

- [4.] GYENGÉNÉ NAGY MÁRTA: *A mediáció az igazságszolgáltatásban családjogi specialitások PhD Értekezés*, http://doktori.bibl.u-szeged.hu/873/2/Nagy_Marta_tezis.pdf, (2017.03.20).
- [5.] REIDERNÉ BÁNKI ERIKA: *Családjog Az új Ptk. alapján*, 2015, Dialóg Campus Kiadó.